

جلسات شرح و تفسیر

صالحیہ
سجادیہ

حجت الاسلام و المسلمین استاد
محمد جواد حاج علی اکبری

موضوع:

دعای چهل و دوم (ختم قرآن)
جلسہ ۰۵

۱۳۹۵ / ۱۲ / ۰۹

■ ختم قرآن، توفیقی الهی است

■ اوصاف قرآن در دعای چهل و دوم صحیفه

۱. مهیمن

۲. فرقان

■ مواردی که خداوند به خود مبارک‌باد گفته است

■ رمز‌گشایی قرآن کریم از هستی و انسان

■ تجلی مقامات فاطمی در قرآن

■ یگانه راه دستیابی به معارف قرآن

و خیال، خارج سازد و او را به نور خرد، ولایت، طهارت، علم و معرفت نائل کند.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ردالمده

اوصاف قرآن در دعای چهل و دوم صحیفه

۱. مهیمن

«الَّذِي أَنْزَلْتَهُ نُورًا وَ جَعَلْتَهُ مُهَيِّمًا عَلَيَّ كُلِّ كِتَابٍ أَنْزَلْتَهُ»؛ خدای تبارک و تعالی بر امت پیامبر منت گذاشت و این کتاب را به عنوان معجزه‌ی بزرگ خود، حاکم و فرمانروا و شاهد قرار داد بر سایر کتاب‌هایی که قبل از این نازل شده بود تا مسلمانان با داشتن قرآن کریم، همه‌ی آنچه را امت‌های پیشین از طریق پیامبران خود داشتند، یک‌جا داشته باشند و علاوه بر آن، به برکت این پیامبر، به دانش‌های تازه، معارف نو و عرصه‌های تازه از کمال و لطف حق تعالی دست یابند.

ختم قرآن، توفیقی الهی است

«اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَعْتَبْتَنِي عَلَى خْتَمِ كِتَابِكَ».

چنانچه انسان با بهره‌گیری از امداد الهی، اعانه‌ی حق و کمک خدای متعال، موفق به ختم قرآن کریم، یعنی تلاوت از آغاز تا انجام شود، می‌تواند جمال قرآن کریم را مشاهده کند که درحقیقت آینه‌ی جمال الهی است.

قرآن کتابی است که از مصدر علم، فضل، حکمت، رحمت و عزت الهی، در یک تجلی نورانی نازل شده تا دست انسان را بگیرد و از ظلمات متراکمی که در آن گرفتار است، یعنی ظلمت طبیعت، معصیت، طاغوت، وهم

نیز بوده است، اما در مورد قرآن کریم ویژگی‌های خاصی دارد. فرقان از ریشه‌ی فرق و فرق به معنای جداسازی و جدا کردن است. در این تعبیر، نوعی مبالغه وجود دارد و در واقع فرقان به معنای فارق است. امام (علیه السلام) در اینجا تعبیر خاص خود را دارند و می‌فرمایند: «وَفُرْقَانًا فَرَّقْتَ بِهِ بَيْنَ حَلَالِكَ وَ حَرَامِكَ»؛ قرآن جداکننده‌ای است که بین حلال و حرام تو جدایی می‌اندازد و مرزها را مشخص می‌سازد. این یکی از عالی‌ترین جلوه‌های فرقان است. قرآن بین منطقه‌ی آزاد و منطقه‌ی ممنوعه تفکیک ایجاد می‌کند.

البته معنای فرقان خیلی وسیع‌تر از این است و در یک کلمه می‌توان گفت قرآن کریم، فارق بین حق و باطل است و بصیرتی ایجاد می‌کند که انسان می‌تواند

«وَفَضَّلْتُهُ عَلَيَّ كُلِّ حَدِيثٍ قَصَصْتُهُ»؛ خداوند متعال این کتاب را بر همه‌ی سخنان تازه‌ای که بر امت‌های پیشین نازل شده بود، برتری بخشید تا سخنی تازه، به‌روز و نو باشد. یک نان تازه از تنور لطف حضرت حق، با عطر و بوی بهتر پخته شد که کهنگی در آن راه ندارد. امت اسلامی از رهگذر بهره‌مندی از قرآن کریم همیشه تازه است و در بین امت‌ها، همواره باطراوت خواهد بود.

۲. فرقان

«وَفُرْقَانًا فَرَّقْتَ بِهِ بَيْنَ حَلَالِكَ وَ حَرَامِكَ»؛ امت اسلامی و مؤمنان با داشتن قرآن کریم مجهز به شاخصه‌ای می‌شوند که با آن می‌توانند همواره حرام را از حلال، و حق را از باطل تشخیص دهند. البته این وصف قرآن کریم، وصف کتاب‌های پیشین

همواره راه مستقیم و مطمئنی را طی کند.

فرمانروایی به دست او است و او بر هر چیزی توانا است». ما چه می‌فهمیم که ملک الهی و دایره‌ی سلطنت و اعمال نفوذ او چیست؟ دید ما خیلی محدود است؛ لذا

خدای متعال فرمود شما از نزدیک خود شروع کنید: «الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا»؛ [۳] همان‌که مرگ و زندگی را پدید آورد تا شما را بیازماید که کدامتان نیکوکارترید و او است ارجمنند آمرزنده». مرگ و حیات و چرخه‌ی هستی بین مرگ و زندگی را ببینید که به دست خدای متعال است.

بعد شما را جلوتر می‌برد و می‌گوید: امتداد ملک الهی را در آسمان‌ها تماشا کنید و به نظر و تماشا و مشاهده بیایید که اینجا جای چشم‌چرانی و نظربازی است. ملک الهی را در جلوه‌ی حیرت‌انگیز و باشکوه خودش، یعنی آسمان‌ها ببینید: «الَّذِي

موردی که خداوند به خود مبارک‌باد گفته است

در آیه‌ی کریمه «تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا»؛ [۱] بزرگ [و خجسته] است کسی که بر بنده‌ی خود فرقان را نازل فرمود تا برای جهانیان هشداردهنده‌ای باشد»، خدای متعال به خودش مبارک‌باد می‌گوید.

خدای متعال در چند مورد به خودش مبارک‌باد گفته؛ از جمله در نزول قرآن کریم، با جلوه‌ی فرقانی، جداکنندگی و بصیرت‌آفرینی آن. در سوره‌ی مبارکه‌ی ملک نیز می‌فرماید: «تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»؛ [۲] بزرگوار [و خجسته] است آن‌که

آفا است و بروید تا ستاره‌ی بعدی که نه سال راه است و شباهنگ نام دارد. از آنجا بروید به ستاره‌ی بعدی که هشتاد سال فاصله دارد.

چنانچه سفینه‌ای داشته باشید که با سرعت سیصد هزار کیلومتر در ثانیه حرکت کند و از لحظه‌ی تولد سوار آن شوید، هشتاد سال بعد به ستاره‌ی قطبی می‌رسید؛ البته اگر تا آن زمان زنده باشید! از اول خلقت حضرت آدم تا الان حدوداً ده هزار سال گذشته، اما الان در مورد کشفیاتی صحبت می‌کنیم که تا چهارده میلیارد سال امتداد داشته است و هر روز این عدد بالاتر می‌رود و این عمق بیشتر شناسایی می‌شود. اما متأسفانه ما خواب هستیم!

عجیب آنکه همه‌ی اینها در برابر «سَبْعَ سَمَاوَاتٍ» [۵] طبقه‌ی اول

خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ؛ [۴] همان که هفت آسمان را طبقه طبقه بیافرید. در آفرینش آن [خدای] بخشایشگر، هیچ‌گونه اختلاف [و تفاوتی] نمی‌بینی. باز بنگر آیا خلل [و نقصانی] می‌بینی؟». ما و مخصوصاً کسانی که در تهران زندگی می‌کنند، به دلیل غبار و روشنایی‌های مصنوعی، از تماشای آسمان محروم هستیم. اگر خدای متعال به شما توفیق دهد و به این تماشا نائل شوید، یک امتداد به شما می‌دهند که می‌توانید تا مرزهای چهارده میلیارد سال نوری را ملاحظه کنید! فاصله‌ی ما با خورشید، هشت دقیقه‌ی نوری است که می‌شود ۱۵۰ میلیون کیلومتر! از هشت دقیقه شروع کنید و بروید تا چهار سال نوری که ستاره

هفته‌ی اخیر دماوند بودم و با آنکه هوا خیلی سرد بود و باد سردی می‌آمد، به یاد شب‌های تابستان، بیرون رفتم و به آسمان نگاه کردم. پیش خودم خیلی حسرت خوردم و گفتم: شهرنشین‌ها چه محرومیتی دارند! با این حال خدای متعال به ما می‌گوید: چنانچه نمی‌توانی آسمان را ببینی، به خودت و درون خودت نگاه کن؛ چراکه انسان لوح فشرده‌ی عالم هستی است.

رمزگشایی قرآن کریم از هستی و انسان

اولین چیزی که خدای متعال، به خاطر آن به خودش تبریک گفته، قرآن، آن‌هم با وصف فرقان است: «تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا» [7] بزرگ [و

محسوب می‌شود. هر چه بشر در علم پیش رود، فقط طبقه‌ی اول را طی کرده است. با وجود این، این طغیان و خودخواهی در برابر پروردگار متعال، جز حماقت چیست؟!

بگذریم...

یکی دیگر از مواردی که خدای متعال به خود مبارک‌باد گفته، آفرینش انسان است؛ آنجایی که می‌فرماید: «ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ» [6] آنگاه [جنین را در] آفرینشی دیگر پدید آوردیم. آفرین باد بر خدا که بهترین آفرینندگان است». خدای متعال به ما می‌گوید: شما نه آنجا را که دور بود، مشاهده کردید؛ و نه اینجا را که نزدیک است! خدای متعال، ملک و ملکوت، دنیا و آخرت را در وجود تو جمع کرده است.

پیامبر ما، پیامبر آنها نیز هست و جنیان نیز مخاطب قرآن کریم هستند.

خجسته] است کسی که بر بنده‌ی خود فرقان را نازل فرمود تا برای جهانیان هشداردهنده‌ای باشد.

بین این سه مبارک‌باد جمع کنید تا ببینید چه چیز جالبی درمی‌آید. مُلک، قدرت‌نمایی حضرت حق در آفاق و انسان قدرت‌نمایی او در انفس است. هر دو در عالم تکوین هستند و نقشه‌ی هر دو در قرآن کریم بیان شده است.

شریف‌ترین وصف پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) در قرآن کریم «عبد» است. جالب است که در این آیه‌ی کریمه، مقام انذار و بیدارگری و به خود آوردن، به وصف فرقان برای قرآن کریم نسبت داده شده است: «لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا». عالمین، شامل زمان خود پیامبر تا دامنه‌ی قیامت می‌شود و همه‌ی کسان دیگری که مخاطب قرآن هستند و ما آنها را نمی‌شناسیم، نظیر جنیان؛ چه اینکه قرآن می‌فرماید: «قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا» [۸] بگو به من وحی شده است که تنی چند از جنیان گوش فراداشتند و گفتند: راستی ما قرآنی شگفت‌آور شنیدیم».

قرآن کریم از این مجموعه رمزگشایی می‌کند و حقایق را آشکار می‌سازد. همه‌ی محیط تکوین، در کتاب تدوین و در محیط تشریح نقشه‌سازی می‌شود و کسانی که اهلش هستند، این را می‌دانند؛ لذا وقتی قرآن کریم را به دست می‌گیرند، علم اولین و آخرین را به صورت یک‌جا و نقشه‌ی

نسبت را درک کنند. این حرف‌ها مربوط به اهلش است؛ اما من می‌خواهم از جهت دیگری نکته‌ای را بیان کنم.

قرآن کریم حضرت فاطمه‌ی زهرا (سلام الله علیها) را معرفی می‌کند؛ اما مقامات ولیّ کامل در مقام طبیعت و مقام ناسوت، در حد و حدود خودش که همین ظلمات است، تشریح می‌شود. طبیعت دنیا این‌گونه است که وقتی می‌خواهد تشریح کند، حاشیه‌هایش خودنمایی می‌کنند و معلوم می‌شوند. البته کسی که اهلش هست، فقط آن نور را مشاهده می‌کند.

آیات مباحثه، امانت، نور، مودت، کلمات و... همه شرح مقامات فاطمی است. در آیه‌ی کلمات، [۹] برای بخشش انسان، اسامی‌ای دیده می‌شود که نام

انسان و جهان در تمام لایه‌ها و هفت بطن آن را مشاهده می‌کنند.

ما کجای کار هستیم و چه می‌کنیم؟! انشاءالله برق انذار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از افق قرآن کریم، به دل‌های غافل ما بتابد و ما را از این خواب سنگین بیدار کند.

تجلی مقامات فاطمی در قرآن

قرآن کریم، به یک بیان، شرح جمال و جلال انسان کامل است و درحقیقت، تشریح مقامات فاطمی است که نسخه‌ی اول از آن حقیقت کامل است. کسانی که خواسته‌اند نسبت قرآن کریم و پیامبر و عترت را کشف کنند، اگر مقداری به نور حضرت زهرا (سلام الله علیها) روشن شوند، این اکتشاف برایشان آغاز می‌شود و از این مسیر می‌توانند این

شده و علی (علیه السلام) باب آن است. آنچه نازل شده باید تبیین و تفصیل شود تا حقیقت و ظاهر و باطنش روشن شود و تمام اینها نزد اهل بیت (علیهم السلام) است؛ بنابراین برای دستیابی به معارف قرآن، راهی غیر از عترت وجود ندارد.

بنا به گفته‌ی قرآن، فقط کسانی در این عوالم راه دارند که مطهر هستند: «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ» [۱۳] و جز پاکان نمی‌توانند به آن دست زنند. این طهارت به نحو مطلق، در اختیار این خانواده است. در آیه‌ی کریمه‌ی تطهیر به این مسئله تصریح شده است: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا» [۱۴] بی‌گمان، خدا اراده کرده است تا آلودگی را از شما اهل بیت [پیامبر] بزدايد و شما را پاک و پاکیزه گرداند».

مبارک حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نیز جزء آنها است. وقتی سراغ سوره‌ی الرحمن یا سوره‌ی انسان یا سوره‌ی کوثر هم می‌روید، شرح مقامات فاطمی را می‌بینید. سوره‌ی کوثر، کوچک‌ترین سوره در مقام لفظ و بزرگ‌ترین سوره در مقام عطاء و اعطاء است.

یگانه راه دستیابی به معارف قرآن

مگر بدون اذن و اجازه می‌شود با کلام الهی آشنا شوید، با آن انس بگیرید و وارد عالم قرآنی وارد شوید؟! مگر قرآن کریم نگفته که برای ورود به خانه، باید از در [۱۰] و با اجازه وارد شوید؟! [۱۱] پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا» [۱۲] من شهر علم هستم و علی در آن است». علم قرآن در وجود ایشان مجتمع

به ولایت و از طریق ولایت، به طهارت دست یابید. اگر فرزند عترت طاهرین، یعنی علی و فاطمه (علیه السلام)، شدی و از آن طهارت بهره‌مند، آن زمان است که لیاقت داری نور قرآن کریم بر وجود تو بتابد.

اهل الله برای ورود به محیط طهارت - که قبلاً با عنوان عصمت به عرض شما رسید و بیان شد که هنر مؤمن، توسعه‌ی عصمت در زندگی دنیایی خود است - یک اسم رمز دارند و آن‌هم فاطمه (سلام الله علیها) است.

کسانی که این فهم را پیدا کرده‌اند، خیلی زود رسیده‌اند؛ چراکه اینجا مقام مادری است و در مقام مادری، رأفت جاری است. جلوه‌ی رأفت خدای متعال در حضرت خاتم جوشیده، و فاطمه شده؛ لذا فاطمه تجلی نام رئوف خدای متعال است که از افق محمدی بر عالم جلوه

برای ورود به آفاق قرآنی، راهی جز بهره‌مندی از طهارت وجود ندارد. راه نصیب داشتن و بهره‌مندی از قرآن، بهره‌مندی از طهارت است و پرچم‌دار این طهارت مطلق، حضرت صدیقه‌ی طاهره (سلام الله علیها) هستند که مدار بیتی هستند که قرآن بر آن نازل شد: «هُم فَاطِمَةٌ وَأَبُوهَا وَبَعْلُهَا وَبَنُوهَا» [۱۵] آنان فاطمه، پدر، شوهر و فرزندانش هستند. این همان وجود مقدسی است که بنا به آیه نور، [۱۶] کوکب دُرّی و مشکات است.

ممکن است برخی خیلی تلاش کنند تا به بطن قرآن راه یابند، ولی چون به رجس در فکر یا عمل یا اخلاق مبتلا هستند، راهی به قرآن کریم نخواهند داشت. زمانی انسان به طهارت دست می‌یابد که به ولایت دست پیدا کرده باشد. باید وارد عالم مودّت شوید و از آن طریق

کرده است. این رأفت در محیط شخصیت فاطمه (سلام الله علیها) آن قدر تماشایی است که پدر، وارد مقام فرزند می‌شود و به ایشان لقب «**اُمّ اَبیها**» [۱۷] می‌دهد. چه جلوه‌ای داشته که پیامبر (صلی الله علیه و آله) این‌گونه از آن یاد می‌کند و می‌فرماید: «**فداها أبوها**؛ [۱۸] پدرش فدایش باد».

راه نزدیک برای دستیابی به طهارت باطنی، از طریق این اسم است و چنانچه این اسم رمز را داشته باشی، تو را به عوالم قرآن راه می‌دهند؛ زیرا با آن تمام درهای ملک و ملکوت گشوده می‌شود.

باید پستی دنیا را درک کنیم تا بتوانیم از آن پهلو بگیریم و پرواز کنیم. اگر بخواهی پستی دنیا را بفهمی، کافی است این روزها به مدینه سری بزنی و آنجا است که فریاد می‌زنی:

اف بر دنیا! برای شناخت دنیا،

اگر ارتباط باطنی خود را تقویت کنید، دنیا جلوی چشم شما رسوا می‌شود و نمی‌تواند بر شما تسلط یابد. فاطمه (سلام الله علیها) دست فرزندان خود را می‌گیرد و آنها را از این منجلاب بیرون می‌کشد و نمی‌گذارد در اینجا متوقف شوند. این هنر فاطمه (سلام الله علیها) است که شما را پرواز می‌دهد و از ظلمات متراکم خارج می‌سازد.

منابع و مأخذ

- ج ۳، ص ۱۲۶.
- [۱۳]. واقعه: ۷۹.
- [۱۴]. احزاب: ۳۳.
- [۱۵]. حدیث شریف کساء.
- [۱۶]. نور: ۳۵.
- [۱۷]. ابن اثیر، اسد الغابه، ج ۵، ص ۵۲۰.
- [۱۸]. ابن حجر، الصواعق المحرقة، ص ۱۰۹.
- [۱]. فرقان: ۱.
- [۲]. ملک: ۱.
- [۳]. همان: ۲.
- [۴]. همان: ۳.
- [۵]. طلاق: ۱۲.
- [۶]. مؤمنون: ۱۴.
- [۷]. فرقان: ۱.
- [۸]. جن: ۱.
- [۹]. بقره: ۳۷.
- [۱۰]. همان: ۱۸۹.
- [۱۱]. نور: ۲۷.
- [۱۲]. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین،

افوغها؛ درنگی بر مسائل تعلیم و تربیت

OfoghHa.ir • سامانه پیامکی: ۳۰۰۰۴۸۵۹۵۹

۲ شنبه‌ها

بعد از نماز مغرب و عشاء

(۲ ماه دوم سال)

تهران، خیابان سرچشمه
مجمع فرهنگی شهدای هفتم تیر